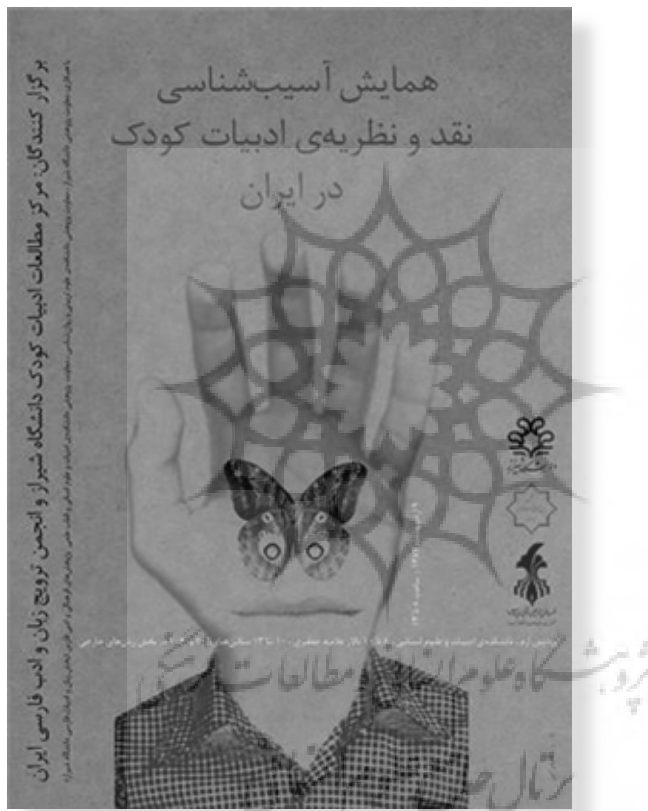


# مشکلات دیگری هم هست...

## همایش آسیب شناسی نقد و نظریه ادبیات کودک در ایران از نگاه کارشناسان

نگار پدرام



همایش ادبیات کودک و نوجوان، اردیبهشت امسال، در شیراز برگزار شد تا بار دیگر دست اندرکاران و منتقدان ادبیات این گروه سنی، دور هم جمع شوند، مقاله بخوانند، سخنرانی‌های یکدیگر را بشنوند، بحث کنند و بعد... شاید یکی از مهم‌ترین نتایجی که برپایی چنین همایشی به همراه داشت، را بتوان مطرح شدن سه کلمه ادبیات، کودک و نوجوان در یک محفل دانشگاهی دانست که بازتاب خوبی هم در سایت‌های مربوط به ادبیات کودک و نوجوان و خبرگزاری‌ها داشت.

سابقه برپایی همایش‌های مربوط به ادبیات کودک و نوجوان، به سال ۱۳۷۸ برمی‌گردد. آن سال دانشگاه تربیت معلم سبزوار، همایشی یک روزه با عنوان «ادبیات فارسی و تعلیم و تربیت کودک و نوجوان» برگزار کرد. سال‌ها بعد نیز در سال ۱۳۸۱، همایشی سه روزه با عنوان «ادبیات کودک و نوجوان» از طرف دانشگاه بیرجند برپا شد تا این که سومین همایش دانشگاهی ادبیات کودک و نوجوان، به دانشگاه شیراز و مرکز مطالعات ادبیات کودک و نوجوان این دانشگاه شیراز رسید. این مرکز یکی از ۲۴۰ مرکز پژوهشی دانشگاه شیراز است که در سال ۱۳۸۴، زیر نظر معاونت پژوهشی دانشگاه شیراز تأسیس شد. مهم‌ترین فعالیت‌های مرکز مطالعات ادبیات کودک و نوجوان در زمان تأسیس عبارتند از:

«راهاندازی کتابخانه تخصصی ادبیات کودک در دانشگاه شیراز، ایجاد بانک‌های اطلاعاتی، مرکز اسناد و مدارک، آرشیو عکس، فیلم، اسلاید، نرم افزار و تجهیزات رایانه‌ای مناسب، راهاندازی دوره کارشناسی ارشد ادبیات کودک در دانشگاه‌های کشور، انتشار مجله علمی-پژوهشی در قلمرو ادبیات کودک، تالیف و ترجمه آثار مطرح در زمینه نقد و نظریه ادبیات کودک، برگزاری جشنواره دو سالانه پژوهش و نیز گزینش و معرفی پژوهش‌های برتر، جهت‌دهی و تشویق همکاران دانشگاهی به ارائه طرح‌های پژوهشی در زمینه ادبیات کودک، بررسی و تعیین اولویت‌های تحقیقاتی در مسائل مربوط به ادبیات کودک، ایجاد هماهنگی در زمینه روش تدریس ادبیات کودک، تلاش در جهت ارائه درس **ادبیات کودک** در بخش‌های ادبیات فارسی و ادبیات انگلیسی در کلیه دانشگاه‌های کشور، اجرای کارگاه‌های آموزشی برای همکاران دانشگاهی، معلمان مدارس و دبیرستان‌ها، مربیان مهد کودک‌ها در جهت شناخت ادبیات کودک، روش‌های نقد آن، قصه‌گویی و نمایش خلاق، ارائه خدمات مشاوره‌ای به ناشران ادبیات کودک، نویسندگان، شاعران و تصویرگران، سردبیران نشریات کودکان و نوجوانان و نیز نشریاتی که درباره ادبیات کودک منتشر می‌شوند، تشویق دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری به جهت دهی پایان‌نامه‌های خویش به سوی ادبیات کودک و کمک به ایشان در تنظیم طرح تحقیق و اجرای پژوهش، برقراری ارتباط و مبادله تجارب با سازمان‌های مشابه در عرصه‌های ملی و بین‌المللی، اجرای سمینارها و کنفرانس‌ها برای به روز کردن اطلاعات و یافته‌های

پژوهشی در نظریه ادبیات کودک در عرصه‌های ملی و بین‌المللی در جهت هماهنگ کردن یافته‌های معرفت‌های مختلف (ادبیات، روان‌شناسی، تعلیم و تربیت، زبان‌شناسی، جامعه‌شناسی و ...) برای رسیدن به درکی ژرف از ادبیات کودک.» \*

امسال یکی از اهداف مرکز که برپایی سمینارها و کنفرانس‌های مربوط به ادبیات کودک و نوجوان بود، با عنوان «همایش آسیب‌شناسی، نقد و نظریه ادبیات کودک و نوجوان» محقق شد و در آن جمعی از منتقدان ادبیات کودک و نوجوان که برخی، از نویسندگان کتاب‌های این گروه سنی نیز هستند، حضور داشتند. مصطفی رحماندوست، مهدی حجوانی، خسرو آقایی، علی اصغر سیدآبادی، علیرضا کرمانی، شهرام اقبال زاده، علی عباسی، حسین شیخ الاسلامی، فاطمه زمانی، فرزانه طاهری لطفی، مسعود ملک یاری، لاله جعفری، حسین شیخ رضایی، از تهران در این همایش حضور داشتند و تعدادی از نویسندگان ادبیات کودک شیراز از جمله مرتضی خسرونژاد، احمد اکبرپور، مهشید مجتهدزاده، محمد آبادی و طاهره آدینه‌پور نیز در این سمینار شرکت کردند.



کاووس حسن لی، دبیر علمی همایش آسیب‌شناسی نقد و نظریه ادبیات کودک و نوجوان، در گفت و گو با خبرگزاری‌ها هدف از برپایی این همایش را آشتی دادن جریان ادبی بیرون از دانشگاه با دانشگاهیان بیان کرد و اظهار داشت: «ادبیات کودک، در جایگاه یک گونه مستقل در کشور ما، پیشینه‌ای طولانی ندارد و عمر واقعی آن به یک سده هم نمی‌رسد. نظریه‌پردازی و نقد ادبی مستقل در حوزه ادبیات کودک بسیار تازه‌تر و جوان‌تر از ادبیات کودک است. با این حال، کارنامه این جوان نیز آن قدر برگ و بار دارد که شایسته بازخوانی و بررسی باشد و در همین مدت کوتاه نیز به ویژه در چند دهه گذشته، آثار ارزشمندی در شاخه‌های مختلف در حوزه ادبیات کودک پدید آمده است.» برپایی همایش آسیب‌شناسی نقد ادبیات کودک و نوجوان در شیراز، نظرهای متفاوتی از سوی کارشناسان و منتقدان ادبیات کودک و نوجوان به همراه داشت. عده‌ای از نویسندگان که نمی‌خواستند نظرشان به طور رسمی اعلام شود، معتقد بودند که این همایش بدون حضور نویسندگان حوزه ادبیات کودک و نوجوان یک سوپه است و نمی‌تواند بازتابنده مشکلات واقعی عرصه نقد ادبیات کودک و نوجوان باشد. البته در بین سخنرانان همایش نویسندگان و منتقدانی هم حضور داشتند که به طور قطع نمی‌توان گفت نقد حرفه اصلی آن‌هاست یا نگارش؟

در این گزارش، نظر چند نفر از شرکت‌کنندگان همایش آسیب‌شناسی نقد ادبیات کودک و نوجوان را درباره این همایش و توجه مرکز مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز، پرسیده‌ایم. البته خیلی دوست داشتیم، مرتضی خسرونژاد، به عنوان یکی از مؤثرترین کسانی که در برپایی چنین همایشی نقش داشتند نیز، نظرش را می‌گفت، اما وی به دلیل این که از برگزار کنندگان همایش بود، ترجیح دادند سکوت کند و نظرها، انتقادها و پیشنهادهای دیگران را برای بهتر برگزار شدن همایش‌های بعدی بشنود.



**مصطفی**

**رحماندوست:**

**دانشگاه شیراز و**

**به طور کلی محافل**

**آکادمیک می‌توانند**

**در کنار همایش‌های**

**آسیب شناسی نقد،**

**مشکلاتی نظیر عدم**

**توجه به مخاطب و**

**به رسمیت نشناختن**

**او را نیز با حضور**

**نویسندگان و**

**مترجمان این حوزه**

**بررسی کنند**

**مصطفی رحماندوست:**

**آشنایی با مرکز مطالعات ادبیات کودک مهم بود**

مصطفی رحماندوست، نویسنده و شاعر کودک و نوجوان، برپایی همایش آسیب شناسی نقد ادبیات کودک و نوجوان در شیراز را بسیار مثبت ارزیابی کرده، می‌گوید: «یکی از مهم‌ترین دستاوردهای این همایش، آشنا شدن منتقدان و برخی از نویسندگان ادبیات کودک و نوجوان با مرکز مطالعات ادبیات کودک شیراز بود، اما این مرکز باید ضمن برگزاری همایش‌ها و سخنرانی‌هایی درباره نقد، آسیب شناسی ادبیات کودک و مشکلاتی را که در حوزه تولید کتاب وجود دارد نیز در برنامه کاری خود قرار دهد. این مرکز با توانایی‌هایی که از نظر علمی دارد، می‌تواند با دنبال کردن سایر اهداف خود، نسبت به نهادها و سازمان‌های دیگر به نتایج بهتری برسد.»

وی یکی از مشکلات ادبیات کودک و نوجوان را بی‌توجهی نویسندگان و ناشران به نیازهای مخاطب می‌داند و معتقد است: «دانشگاه شیراز و به طور کلی محافل آکادمیک می‌توانند در کنار همایش‌های آسیب شناسی نقد، مشکلاتی نظیر عدم توجه به مخاطب و به رسمیت نشناختن او را نیز با حضور نویسندگان و مترجمان این حوزه بررسی کنند. در گذشته، مخاطب ادبیات کودک و نوجوان جدی گرفته نمی‌شد و تنها یک سری نصایح در اختیار بچه‌ها قرار می‌گرفت و نوشتن برای بچه‌ها از نظر بزرگسالان ضروری نبود. در این دوره هم که کودک و نوجوان ادبیات این گروه سنی به رسمیت شناخته شده نیز، باز هم نویسندگان ما به نوعی به گذشته بازگشته‌اند و می‌کوشند مخاطب امروز را با تکرار داستان‌های کهن و... سرگرم کنند. این همایش، سال‌های بعد می‌تواند چنین موضوعاتی را در برنامه نشست‌های خود قرار دهد.»

**شهرام اقبال زاده:**

**پیوندی بین مطالعات دانشگاهی، مدنی و مطبوعاتی**

شهرام اقبال زاده، مترجم و منتقد ادبیات کودکان و نوجوانان، تأسیس مرکز مطالعات ادبیات کودک و نوجوان در دانشگاه شیراز و برپایی همایش آسیب شناسی نقد را بسیار مهم دانسته، می‌گوید: «همایش آسیب شناسی نقد ادبیات کودک در شیراز، پیوندی بین مطالعات دانشگاهی، مدنی و مطبوعاتی برقرار کرد که شایسته تقدیر است. ادبیات کودک و نوجوان به عنوان یک حرکت ادبی، فرهنگی و اجتماعی از بیرون دانشگاه شروع می‌شود؛ یعنی این پدیده ابتدا در آموزش و پرورش آغاز شده و به دانشگاه رسیده است. البته در غرب هم به نوعی تضاد و تناقض بین مبانی آکادمیک و تحولات تندپوی ادبیات کودک وجود دارد و حتی برخی معتقدند که برخورد دانشگاه با ادبیات کودک محافظه کارانه است. این فاصله و تضاد حتی در تحولات ادبی و دانشگاهی ادبیات بزرگسال نیز وجود دارد و گاه فاجعه بار است. به همین دلیل، توجه یک دانشگاه به ادبیات کودک و نوجوان و آسیب شناسی نقد آن، نقطه عطفی فرخنده است.»

وی می‌افزاید: «یکی از مسائلی که به عنوان آسیب شناسی نقد مطرح است، به پژوهشی نبودن نقدهای ما در ایران برمی‌گردد. متأسفانه منتقدان ما رویکرد مدون ندارند و نقدشان همانند ساختمانی است که پی ندارد. حتی در بهترین نقدهای منتشر شده هم تناقض و گزاره‌های ناهمخوان را می‌بینیم. بنابراین، تلاش دانشگاه شیراز برای شناخت و آسیب شناسی این نقدها بسیار مهم است که باید باز هم ادامه داشته باشد.»



**اقبال زاده:**

یکی از مسائلی که  
به عنوان آسیب  
شناسی نقد مطرح  
است، به پژوهشی  
نبودن نقدهای ما در  
ایران بر می‌گردد.  
متاسفانه منتقدان  
ما رویکرد مدون  
ندارند و نقدهایشان  
همانند ساختمانی  
است که پی ندارد.

حتی در بهترین  
نقدهای منتشر شده  
هم تناقض و گزاره  
های ناهمخوان را  
می‌بینیم. بنابراین،  
تلاش دانشگاه  
شیراز برای شناخت  
و آسیب‌شناسی  
این نقدها بسیار مهم  
است که باید باز هم  
ادامه داشته باشد

اقبال زاده درباره کیفیت همایش آسیب‌شناسی نقد ادبیات کودک و نوجوان می‌گوید: «به دلیل نداشتن امکانات و محدودیت‌های زمانی و مکانی، برخی از سخنرانی‌ها برای همه قابل استفاده نبود؛ چون همایش به طور فشرده در یک نصف روز برگزار شد و مهمانان ناچار بودند از میان دو همایش، یکی را انتخاب کنند و همین محدودیت‌ها و مسائل جانبی، این حرکت مهم برای روشمند و نظام مند کردن نقد ادبیات کودک و نوجوان را دچار تغییراتی کرد. شاید اگر امکانات زمانی و مکانی بهتری در اختیار برگزار کنندگان قرار می‌گرفت، نتایج بیشتر و بهتری از این همایش به دست می‌آوردیم.»

**سید علی کاشفی خوانساری:**

**چندان موفقیت آمیز نبود**

سید علی کاشفی خوانساری، نویسنده و مدیر مجله اینترنتی شهرزاد، تشکیل مرکز مطالعات ادبیات کودک در دانشگاه شیراز را اتفاقی مهم دانسته و می‌گوید: «چنین مرکزی برای نخستین بار در تاریخ دانشگاه‌ها و آموزش عالی ایران تأسیس شده و در هیچ یک از مؤسسات رسمی پژوهشی نیز سابقه نداشته و در شرایطی که نهادهای فرهنگی مثل وزارت ارشاد، کانون پرورش، حوزه هنری، کتابخانه ملی و نهادهای دیگر مثل شهرداری‌ها و... از برپایی سمینارهایی با موضوع ادبیات غافلند، توجه دانشگاه شیراز به ادبیات کودک، شایسته تقدیر است. هرچند متاسفانه در میان ۱۱ نفر اعضای مرکز مطالعات و تحقیقات ادبیات کودک، تنها یک یا دو نفر دست اندر کار ادبیات کودک هستند و سایر اعضا، از استادان دانشگاه شیرازند که سابقه‌ای در ادبیات کودک ندارند.»

این نویسنده و منتقد ادبیات کودکان و نوجوانان، هم‌چنین اظهار داشت: «برپایی این همایش بسیار مهم بود، اما تعداد زیادی از فعالان عرصه ادبیات کودک و نوجوان در آن حضور نداشتند. در حالی که می‌شد گروه جامع‌تری از نویسندگان، شاعران، مترجمان، منتقدان، پژوهشگران، تصویرگران، روزنامه‌نگاران و... ادبیات کودک و نمایندگان نهادهای مدنی و صنفی و نشریات تخصصی به همایش دعوت شوند.»

کاشفی خوانساری با اشاره به همایش‌های دانشگاهی قبلی، می‌گوید: «این همایش در مقایسه با دو همایش قبلی ادبیات کودک در دانشگاه‌ها از نظر کمیت و کیفیت مقالات، آداب همایش‌های علمی، نقش هیأت علمی در زمان ارائه مقالات، مهمانان، همراهی نهادها و سازمان‌های متعدد ذی‌ربط، تطابق مقالات با عنوان همایش، ارائه مقالات مکتوب و روشمند به جای سخنرانی‌های بداهه، جمع بندی و بیانیه نهایی و... چندان موفقیت‌آمیز نبود. به طور مثال، برخی از سخنرانی‌های همایش در چارچوب همایش یعنی آسیب‌شناسی نقد و نظریه ادبیات کودک، نبود. جدا از این که برخی سخنرانی‌ها، بیان نظریات شخصی و حتی احساسی سخنرانان بود و چارچوب یک مقاله علمی، پژوهشی و روشمند را نداشت.»

**حسین شیخ الاسلامی:**

**ادبیات کودک و نوجوان در دانشگاه شیراز شناسنامه دارد**

حسین شیخ الاسلامی، نویسنده و منتقد ادبیات کودک و نوجوان نیز برگزاری همایش آسیب‌شناسی، نقد و نظریه ادبیات کودک و نوجوان از سوی یک دانشگاه را بسیار مهم ارزیابی کرده، می‌گوید: «با وجود آن که نحوه برگزاری همایش عالی نبود، اما همین هم باعث خوشحالی است. به ویژه آن که پیش از این انتظار برپایی چنین همایشی را نداشتیم. البته

فشرده‌گی برنامه‌ها، عدم تمرکز مخاطبان روی یک موضوع و سخنران خاص و ... از نقاط ضعف همایش بود، اما برگزاری همین همایش نشان داد که ادبیات کودک و نوجوان حداقل در دانشگاه شیراز، شناسنامه دارد.»

وی در ادامه به کیفیت نشست‌ها اشاره می‌کند و می‌افزاید: «مقاله‌ها انعکاس همان بضاعت علمی نقد ادبیات کودک و نوجوان و دست اندرکاران آن بود. اما همین که جناح‌های مختلف ادبیات کودک و نوجوان و گروه‌های فکری متفاوت در بین سخنرانان حضور داشتند، نقطه عطفی در حوزه ادبیات کودک و نوجوان و نقد آن محسوب می‌شود. انتخاب این افراد، نشان دهنده نگاه جامع برگزار کنندگان همایش بود که امیدوارم باز هم در سال‌های بعد به این نکته توجه شود.»

شیخ الاسلامی که با مقاله «دشواری گفت و گو، موانع تشکیل نظریه پردازی در ادبیات کودک و نوجوان»، در این همایش حضور داشت، پیشنهاد می‌دهد: «برپایی چنین همایش‌هایی از یک سو، باید به طور منظم و با برنامه ریزی‌های دقیق همراه باشد و از سوی دیگر، از نویسندگان هم برای شرکت در این همایش دعوت شود تا آن‌ها هم در کنار منتقدان، از تولید و مشکلات آن در عرصه ادبیات کودک و نوجوان حرف بزنند.»

### فاطمه زمانی:

#### برخی از سخنرانان همایش را نمی‌شناختیم

فاطمه زمانی، مترجم و منتقد ادبیات کودک و نوجوان نیز کمبود وقت برای برپایی جلسات را مهم‌ترین مشکل همایش آسیب شناسی نقد ادبیات کودک و نوجوان دانسته، می‌گوید: «نمی‌توان لزوم برپایی چنین همایش‌هایی را نادیده گرفت، اما متأسفانه همه سخنرانان در یک روز و در دو اتاق جداگانه برگزار می‌شد و مخاطبان نمی‌توانستند هر دو سخنرانی را گوش کنند و ناچار بودند یکی را بر دیگری ترجیح دهند و همین باعث ناراحتی سخنران جلسه دیگر می‌شد. در حالی که با یک برنامه ریزی بهتر و تقسیم سخنرانی‌ها در دو روز، این مشکلات پیش نمی‌آمد.»

این مترجم درباره سخنرانان این همایش می‌گوید: «متأسفانه برخی از سخنرانان همایش را نمی‌شناختیم؛ چون ظاهراً پیش از این در حوزه ادبیات کودک و نوجوان فعالیت نداشته‌اند. البته حرف‌ها و مقاله‌ای که ارائه کردند، خوب و شنیدنی بود. اما به هر حال بسیاری از اهالی ادبیات کودک و نوجوان که شناخته شده هستند، در این همایش حضور نداشتند. این نشان می‌داد که مسئولان برپایی این همایش، در گزینش سخنرانان به سابقه آن‌ها در حوزه ادبیات کودک و نوجوان توجه نداشته و به خوب بودن مقالات توجه کرده‌اند.»

وی می‌افزاید: «در مجموع موضوع برخی از سخنرانی‌های ارائه شده، بسیار خوب، کاربردی و مهم بود، اما سخنرانان به دلیل کمبود وقت نتوانستند آن‌ها را کامل ارائه دهند. از طرفی، انتظار داشتیم که کارگاه‌هایی برگزار شود که آن هم به گپ و گفت و گوهایی دوستانه تبدیل شد. شاید یکی از بهترین تغییراتی که در همایش‌های بعدی باید اعمال شود، همین اضافه شدن کارگاه‌های تخصصی و اختصاص وقت بیشتر برای برگزاری سخنرانی‌ها باشد.»

زمانی درباره موضوعات سخنرانی‌های همایش می‌افزاید: «با وجود آن که قرار بود این همایش درباره آسیب شناسی نقد ادبیات کودک و نوجوان باشد، موضوع برخی سخنرانی‌ها به مشکلات ادبیات کودک و نوجوان می‌پرداخت و به نقد و آسیب شناسی آن در حوزه ادبیات کودک و نوجوان مربوط نمی‌شد. البته در میان این سخنرانی‌ها هم، موضوعات و مطالب خوبی وجود داشت که به هر حال طرح آن‌ها در حوزه ادبیات کودک و نوجوان لازم است.»

همایش آسیب شناسی نقد ادبیات کودک و نوجوان، هم‌چون سایر اتفاقات مهم در حوزه ادبیات کودک و نوجوان، با انتقادهایی همراه بود. اما همه منتقدان این جریان، برپایی این همایش را نقطه عطفی در حوزه ادبیات کودک و نوجوان دانستند که شایسته تقدیر است و برگزاری چنین نشست‌ها و همایش‌هایی، حتی اگر خالی از اشکال نباشد هم غنیمت است؛ چرا که توجه ویژه یک نهاد، سازمان، وزارتخانه و ... را به ادبیات کودک و نوجوان نشان می‌دهد و توجه عده‌ای دیگر را نیز به این حوزه مهم جلب می‌کند.

اما از آن‌جا که نقد ادبیات کودک و نوجوان، بعد از تولید آن معنا و مفهوم پیدا می‌کند، به نظر می‌رسد حضور نویسندگانی که منتقد نیستند و فقط می‌نویسند هم در کنار منتقدان ضروری باشد تا در نشست‌های رو در رو، با مشکلات یکدیگر آشنا شوند. هم‌چنین، نویسندگان نیز باید نقد آثارشان را بشنوند، بپذیرند و در صورت نیاز منتقدان را توجیه کنند و این نقدها را برای آثار دیگرشان به کار گیرند. تنها در این تعامل و ارتباط دو طرفه است که تولید ادبیات کودک و نوجوان و نقد آن، هم سو با هم رشد می‌کند و حتی گاه به تکمیل و غنابخشی یکدیگر نیز کمک می‌کنند.

### پی نوشت:

\* برگرفته از سایت دانشگاه شیراز

شیخ الاسلامی:  
مقاله‌ها انعکاس  
همان بضاعت علمی  
نقد ادبیات کودک  
و نوجوان و دست  
اندرکاران آن بود. اما  
همین که جناح‌های  
مختلف ادبیات  
کودک و نوجوان  
و گروه‌های فکری  
متفاوت در بین  
سخنرانان حضور  
داشتند، نقطه عطفی  
در حوزه ادبیات  
کودک و نوجوان  
و نقد آن محسوب  
می‌شود. انتخاب این  
افراد، نشان دهنده  
نگاه جامع برگزار  
کنندگان همایش بود  
که امیدوارم باز هم  
در سال‌های بعد به  
این نکته توجه شود